

GLOSY

Bartłomiej Szyprowski¹

Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2021 r., sygn. III CZP 27/20²

Streszczenie

Autor przedstawia stanowisko aprobujące tezy wskazane w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2021 r., sygn. III CZP 27/20, według którego prawo do życia w czystym środowisku nie jest dobrem osobistym oraz naruszenie standardów jakości powietrza może prowadzić do naruszenia (zagrożenia) dóbr osobistych w postaci zdrowia, wolności i prywatności. Jednak w zakresie punktu 2 ww. uchwały prezentuje stanowisko, iż Sąd Najwyższy podjął je z naruszeniem art. 390 § 1 k.p.c., bowiem wyszedł poza zakres przedstawionego mu pytania prawnego. Nadto autor przedstawia stanowisko w zakresie kwestii dowodowych w niniejszych sprawach oraz niemożności dochodzenia roszczeń w oparciu o normy o charakterze programowym.

Słowa kluczowe

Jakość powietrza; dobra osobiste; smog, ochrona środowiska; art. 390 k.p.c., odpowiedzialność Skarbu Państwa.

- 1. Prawo do życia w czystym środowisku nie jest dobrem osobistym.**
- 2. Ochronie jako dobra osobiste (art. 23 k.c. w zw. z art. 24 k.c. i art. 448 k.c.) podlegają zdrowie, wolność, prywatność, do naruszenia (zagrożenia) których może prowadzić naruszenie standardów jakości powietrza opisanych w przepisach prawa.**

¹ Dr Bartłomiej Szyprowski, prokurator Prokuratury Okręgowej Warszawa-Praga w Warszawie, delegowany do Departamentu Postępowania Sądowego Prokuratury Krajowej, ORCID: 0000-0003-4077-8709.

² OSNC 2021, nr 11, poz. 72.

Problematyka przedstawiona w uchwale dotyczy problemu o dużej doniosłości społecznej. Kwestie jakości powietrza coraz częściej stają się przedmiotem postępowań sądowych w Polsce pod kątem dochodzenie roszczeń z tytułu naruszenia dóbr osobistych. Należy więc z aprobatą przyjąć stanowisko Sądu Najwyższego, które w sposób jasny rozstrzyga dotychczasowe wątpliwości prawne co do uznania lub nie jakości powietrza za dobro osobiste. Glosowana uchwała zapadła w wyniku rozpoznania zagadnienia wymagającego zasadniczej wykładni ustawy przekazanego na zasadzie art. 390 1 k.p.c. przez Sąd Okręgowy w G. w sprawie o ochronę dóbr osobistych.

Sąd drugiej instancji przedstawił zagadnienie prawne o treści: „czy prawo do życia w czystym środowisku umożliwiającym oddychanie powietrzem atmosferycznym spełniającym standardy jakości określone w przepisach powszechnie obowiązującego prawa, w miejscach, w których osoba przebywa przez dłuższy czas, w szczególności w miejscu zamieszkania, stanowi dobro osobiste podlegające ochronie na podstawie art. 23 k.c. w zw. z art. 24 k.c. i art. 448 k.c.?”

Powód dochodzone roszczenie wiązał z bardzo złym stanem powietrza w miejscu jego zamieszkania, które przekraczało standardy jakości powietrza określone w przepisach powszechnie obowiązujących. W jego ocenie naruszało to jego dobro osobiste w postaci prawa do życia w czystym środowisku. Sąd przedstawiający zagadnienie prawne podniósł, że w sprawie, której roszczeniem jest ochrona dóbr osobistych zadaniem sądu jest w pierwszej kolejności ustalenie czy doszło do naruszenia dobra osobistego, a dopiero w razie pozytywnej odpowiedzi ustalenie. W treści uzasadnienia postanowienia sąd okręgowy podniósł, że katalog dóbr osobistych nie ma charakteru zamkniętego, zaś przy kwalifikacji określonego prawa jako dobra osobistego należy kierować się nie tylko kryterium subiektywnym, ale również obiektywnym odwołującym się do przyjętych ocen społecznych. Stąd brak regulacji prawa do życia w czystym powietrzu w art. 23 k.c. nie stanowi argumentu przeciwko takiej kwalifikacji.

Należy zaakceptować wskazane w uchwale Sądu Najwyższego sygn. III CZP 27/20 stanowisko zawarte w pkt 1 wskazujące, że prawo do życia w czystym środowisku nie jest dobrem osobistym. Kodeks cywilny nie zawiera definicji dóbr osobistych, ani ich zamkniętego katalogu. Z treści art. 23 k.c. można jednak wyciągnąć wniosek, że dobra osobiste to pewne wartości ściśle związane z jednostką ludzką, indywidualne wartości świata uczuć, stanu psychicznego człowieka, stanowiące dobra niemajątkowe³. Są one

³ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniak, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1996, s. 170; S. Grzybowski, *Ochrona dóbr osobistych według przepisów*

„wartościami o charakterze niemajątkowym, wiążącymi się z osobowością człowieka, uznanymi powszechnie w społeczeństwie”, zaś o ich istnieniu decydują zapatrywania moralne, prawne i obyczajowe⁴. Prawom osobistym odpowiadają prawa do ich ochrony, tj. osobiste prawa podmiotowe. Są to prawa niemajątkowe, tak ściśle związane z podmiotem, że razem z nim powstają i wygasają oraz nie mogą przechodzić na osoby trzecie zarówno w drodze czynności prawnej, jak i dziedziczenia⁵. Dobra osobiste nie mają więc charakteru zewnętrznego w stosunku do uprawnionego, a także nie są związane z jego otoczeniem. Przysługują bowiem niezależnie od czynników zewnętrznych. Dobro osobiste musi bowiem stanowić o wyjątkowości, integralności, godności i postrzeganiu w społeczeństwie, umożliwiające mu samorealizację i twórczą działalność niepoddającą się wycenieniu ekonomicznej. Ochrona dóbr osobistych ma charakter wyjątkowy, w związku z czym sięganie do jej mechanizmów powinno następować z odpowiednią ostrożnością i powściągliwością, bez tendencji do sztucznego poszerzania katalogu tych dóbr⁶.

Słusznie Sąd Najwyższy wskazał, że dobra osobiste wynikają z tych wartości niemajątkowych, które są ściśle związane z człowiekiem, obejmując jego fizyczną i psychiczną integralność. Stanowią wartości immamentnie związane z istotą człowieczeństwa oraz naturą człowieka, niezależne od jego woli, stałe, dające się skonkretyzować i zobiektywizować, albo będąc przejawem jego twórczej działalności, skupiają niepowtarzalną, pozwalającą na samorealizację indywidualność człowieka, jego godność oraz pozycję wśród innych ludzi. Dobro osobiste stanowi wartość immamentnie związaną z istotą człowieczeństwa oraz naturą człowieka, niezależna od jego woli, stała dająca się skonkretyzować i zobiektywizować (uzasadnienie uchwały sygn. III CZP 27/20, s. 8–9)⁷.

ogólnych prawa cywilnego, *Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Społeczny* 1988, nr 2, s. 78; S. Kalus, *Komentarz do art. 23. Kodeksu cywilnego*, *Komentarze Lexa*.

⁴ A. Szpunar, *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1979, s. 106; M. Pazdan (w:) K. Pietrzkowski (red.) *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do artykułów 1–449*¹⁰, t. I, Warszawa 2011, s. 119.

⁵ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniak, *Prawo cywilne...*, s. 172; S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 1998, s. 65.

⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2011 r., sygn. II CSK 160/11, *Lex* nr 1112726; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2010 r., sygn. III CZP 79/10, *Lex* nr 6122168.

⁷ Por. też Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 23 stycznia 2014 r., sygn. V ACa 649/13, *Lex* nr 1439040; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2010 r., sygn. III CZP 79/10, *Lex* nr 6122168; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2010 r., sygn. II CSK 640/09, *Lex* nr 598758.

Każde dobro osobiste skupia w sobie dwa elementy – chronioną wartość oraz prawo żądania od innych jej poszanowania. Do tak rozumianego dobra osobistego nie można zaliczyć prawa do życia w czystym i nieskażonym środowisku tym bardziej, że nieuzasadnione jest rozdrabnianie istniejących już dóbr osobistych i kreowanie z jednego dobra nowych dóbr osobistych, a naruszenie prawa do życia w czystym i nieskażonym powietrzu – niebędące samo w sobie dobrem osobistym – w istocie godzić może w dobro osobiste, jakim jest zdrowie i wówczas korzystać będzie z ochrony przewidzianej dla dóbr osobistych⁸. Jak podkreślono w orzecznictwie szczególnie związek dobra osobistego z naturą człowieka wyłącza możliwość ujmowania w tych kategoriach dóbr innego rodzaju, wprawdzie wpływających na jakość ludzkiego bytowania, ale pochodzących z zewnątrz, niewywodzących się z istoty człowieczeństwa⁹.

Korzystanie z nieskażonego środowiska nie ma ścisłego związku z osobą ludzką jako jednostką. Jest dobrem wspólnym ludzkości. Jako sfera pozostająca poza osobą człowieka samo w sobie nie może stanowić dobra osobistego, bowiem stanowi jego otoczenie i zewnętrzną potrzebę człowieka polegającą na kreowaniu określonych warunków życia. Jego stan decyduje o przetrwaniu człowieka i stopniu zaspokajania potrzeb życiowych (interes ogółu). Podnoszono również, że próba nadania temu interesowi ogółu wymiaru osobistego poprzez wskazanie, że dotyczy każdego człowieka pozornie tylko ukrywa ogólność prawa, a przez to jest dyskusyjna. Słuszna jest koncepcja, że można byłoby rozważać istnienie tego dobra osobistego, gdyby zagrożenie lub naruszenie środowiska wiązało się z zamachem na integralność samego człowieka¹⁰.

W pkt 2 głosowanej uchwały Sąd Najwyższy wskazał, że ochronie jako dobra osobiste podlegają zdrowie, wolność, prywatność, do naruszenia (zagrożenia) których może prowadzić naruszenie standardów jakości powietrza opisanych w przepisach prawa. Stanowisko Sądu Najwyższego zawarte w tej części uchwały również zasługuje na aprobatę. Nie ulega bowiem wątpliwości, że naruszenia w zakresie środowiska biologicznego, zgodnie ze stanowiskiem judykatury i doktryny, mogły być przed-

⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 23 stycznia 2014 r., sygn. V ACa 649/13, Lex nr 1439040; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2010 r., sygn. III CZP 79/10, Lex nr 6122168; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2010 r., sygn. II CSK 640/09, Lex nr 598758.

⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2011 r., sygn. II CSK 160/11, Lex nr 1112726; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2010 r., sygn. III CZP 79/10, Lex nr 6122168.

¹⁰ K. Ciućkowska, Smog a dobra osobiste. Glosa do uchwały SN z dnia 28 maja 2021 r., III CZP 27/20, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2022, nr 11, poz. 94, s. 34, 36.

miotem ochrony na gruncie art. 24 k.c. o ile stanowiły równoczesne naruszenie lub zagrożenie innych dóbr osobistych¹¹. Niemniej jednak w tym samym punkcie sąd zaznaczył, że podstawą prawną roszczenia są art. 23 k.c. w zw. z art. 24 k.c. i art. 448 k.c. Przesłanką przyznania świadczeń przewidzianych w art. 448 k.c. jest wina sprawcy naruszenia dobra osobistego – zarówno umyślna, jak i nieumyślna, stąd działanie sprawcy musi być nie tylko bezprawne, ale także zawinione¹². Za takim stanowiskiem przemawia fakt, że art. 448 k.c. został usytuowany w tytule VI „Czyny niedozwolone”, których podstawową zasadą odpowiedzialności jest wina. Gdyby badanie podstawy roszczenia uzależnione było jedynie od bezprawności instytucja ta umieszczona zostałaby w części ogólnej kodeksu cywilnego, w obrębie art. 24 k.c. Wydawałoby się, że takie ujęcie tezy z pkt 2 uchwały o sygn. III CZP 27/20 nie tylko nakłada na powoda konieczność udowodnienia winy pozwanego, ale również wyłącza możliwość odpowiedzialności Skarbu Państwa, która nie jest oparta na zasadzie winy (art. 417 k.c.). Szkoda w rozumieniu ww. przepisu ma charakter majątkowy i niemajątkowy (krzywda). Obejmuje więc również zadośćuczynienie z art. 448 k.c. W judykaturze podnoszono, że do przypisania odpowiedzialności Skarbowi Państwa za naruszenie dóbr osobistych konieczne jest ustalenie winy¹³. Z kolei w nowszym orzecznictwie przyjęto, że w sytuacji gdy źródłem odpowiedzialności jest szkoda pozostająca w normalnym związku przyczynowym z wykonywaniem władzy publicznej odpowiedzialność jest oparta na zasadzie bezprawności. Podnoszono, że utrzymanie winy jako przesłanki odpowiedzialności narusza-

¹¹ W tym zakresie zob.: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 1975 r., sygn. I CR 356/75, Lex nr 344145; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 29 grudnia 2000 r., sygn. I ACa 910/00, Lex nr 50093; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 23 stycznia 2014 r., sygn. V ACa 649/13, Lex nr 1439040; M. Gaweł, Prawo do życia w czystym środowisku a ochrona powietrza w kontekście zagadnienia dóbr osobistych oraz zaniechań legislacyjnych, (w:) F. Nawrot, E. Radecka (red.), Prawne instrumenty ochrony powietrza. Wybrane zagadnienia, Katowice 2019, s. 22; M. Hejbudzki, Normatywne podstawy wprowadzenia do polskiego porządku prawnego koncepcji prawa podmiotowego do życia w czystym środowisku, Studia Prawnoustrojowe Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 2019, nr 43, s. 127; T. Grzeszak, Dobro osobiste jako dobro zindywidualizowane, Przegląd Sądowy 2018, nr 4, s. 26; M. Smólska-Korpała, Ochrona dóbr osobistych w świetle ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska, Nowe Prawo 1981, nr 3, s. 5 i n.

¹² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2002 r., sygn. V CKN 1581/00, OSNC 2004, nr 4, poz. 53; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2007 r., sygn. III CSK 358/06, Lex nr 277289.

¹³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2005 r., sygn. IV CSK 805/04, Lex nr 177221.

łoby konstytucyjnie ukształtowaną zasadę odpowiedzialności państwa za działania w sferze imperium. Stąd wina nie jest przesłanką odpowiedzialności Skarbu Państwa na podstawie art. 448 k.c.¹⁴. Należy przy tym podnieść, że odpowiedzialność Skarbu Państwa kształtuje art. 417 k.c., stąd podstawą prawną przypisania naruszenia dóbr osobistych winien być art. 448 k.c. w zw. z art. 417 k.c., bowiem treść art. 417 k.c. wyłącza zasadę winy Skarbu Państwa¹⁵.

Krytycznie należy się jednak odnieść do przedstawionego w pkt 2 uchwały stanowiska z punktu widzenia obowiązujących przepisów prawnych. Instytucja z art. 390 § 1 k.p.c. ma na celu rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego budzącego poważne wątpliwości. Zadaniem sądu, który zwraca się w trybie art. 390 § 1 k.p.c. do Sądu Najwyższego jest wyraźnie wskazanie, że istnieją argumenty przemawiające za jednym z możliwych rozwiązań. W treści postanowienia sąd musi tak sformułować i uzasadnić zagadnienie prawne, aby Sąd Najwyższy miał podstawy do rozstrzygnięcia przedstawionych wątpliwości. Sąd Najwyższy rozpoznając przedstawione w trybie art. 390 k.p.c. zagadnienie prawne jest związany jego granicami. Nie może wyjść poza jego zakres, gdyż w istocie prowadziłoby to do naruszenia niezawisłości sędziowskiej członków składu orzekającego sądu przedstawiającego zagadnienie prawne¹⁶. Może on udzielić odpowiedzi tylko w granicach przedstawionego mu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego. Nie może wychodzić poza to zagadnienie ani dokonywać jego reinterpretacji, gdyż prowadziłoby to do naruszenia zasady samodzielnego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd właściwy bądź roztrząsania kwestii, które nie budzą wątpliwości sądu drugiej instancji¹⁷. Należy podnieść, że kwestia z pkt 2 glosowanej uchwały nie została zawarta w zagadnieniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu przez Sąd Okręgowy w O. To wskazuje, że nie stanowiła ona dotychczas poważnych wątpliwości w orzecznictwie i doktrynie wymaga-

¹⁴ Uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2011 r., sygn. III CZP 25/11, Lex nr 960463; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 18 lutego 2020 r., sygn. VI ACa 735/18, Lex nr 3359377.

¹⁵ R. Szczeplania k, Odpowiedzialność odszkodowawcza władz publicznych za skutki zanieczyszczonego powietrza. Glosa do uchwały SN z dnia 28 maja 2021 r., sygn. III CZP 27/20, Orzecznictwo Sądów Polskich 2022, nr 6, poz. 49, s. 15.

¹⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 1995 r., sygn. I PZP 1/95, Lex nr 11984.

¹⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2017 r., sygn. III SZP 1/17, Lex nr 2261733; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2014 r., sygn. I PZP 1/14, Lex nr 1515452; T. Wiśniewski, (w:) T. Wiśniewski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367–505(39), WKP 2021, Komentarz do art. 390 k.p.c., teza 4.

jących rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego w trybie art. 390 k.p.c. Zdaje się na to wskazywać również dotychczasowe stanowisko doktryny i judykatury. Powyższa argumentacja oraz przytoczone stanowisko judykatury i doktryny prawa skłaniają do przyjęcia, iż Sąd Najwyższy w zakresie pkt 2 uchwały wyraził stanowisko przekraczając ramy przedstawionego w trybie art. 390 § 1 k.p.c. zagadnienia prawnego, do czego nie był uprawniony. Należy jednak wskazać, że od uchwał Sądu Najwyższego rozstrzygających zagadnienie prawne, w tym wykraczających poza jego zakres, nie przysługują żadne środki odwoławcze, bowiem ustawodawca nie przewidział możliwości ich zaskarżenia. Zgodnie z art. 390 § 2 k.p.c. uchwała taka wiąże sąd zadający pytanie w danej sprawie. Co prawda w trybie art. 83 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym¹⁸ można przedstawić wniosek obejmujący zagadnienie prawne rozstrzygnięciu składowi siedmiu sędziów SN lub innemu odpowiedniemu składowi. Jednak warunkiem jego złożenia jest występowanie rozbieżności w orzecznictwie dotyczących wykładni przepisów prawa. Wskazana w pkt 2 glosowanej uchwały teza takich rozbieżności nie powoduje.

Niejako na marginesie można jedynie stwierdzić, że konsekwencją nieuznania jakości powietrza za dobro osobiste i możliwość ochrony w trybie art. 24 k.c. innych zagrożonych (naruszonych) dóbr osobistych z tego powodu będzie wymagała od powoda przedstawienia konkretnych dowodów, z których w sposób niezbity będzie wynikało, że ich naruszenie jest wynikiem jakości powietrza. W konkretnej sprawie, z uwagi na fakt, że najczęściej pozywanym podmiotem jest właściwa jednostka Skarbu Państwa, konieczne będzie dokonanie ustaleń i ocen ewentualnych zaniechań Skarbu Państwa w kontekście naruszenia indywidualnych dóbr osobistych. Nawet naruszenie przez państwo obowiązku ochrony środowiska samo przez się nie jest równoznaczne z naruszeniem praw jednostki. Wymaga bowiem wykazania związku pomiędzy zanieczyszczeniem a naruszeniem sfery prywatnej osoby¹⁹. Odpowiedzialność deliktowa wymaga bowiem łącznie spełnienia przesłanki bezprawności działania (zaniechania), wystąpienia szkody oraz istnienia normalnego związku przyczynowego między bezprawnym zachowaniem sprawcy, a wystąpieniem szkody. Należy również zaznaczyć, że samo przeko-

¹⁸ Dz. U. z 2021 r., poz. 1904.

¹⁹ M. Behnke, Zanieczyszczenie środowiska jako naruszenie prawa do prywatności – refleksje na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, (w:) B. Gronowska, B. Rakoczy, J. Kapelańska-Pręgowska, K. Karpus, P. Sadowski (red.), Prawa człowieka a ochrona środowiska. Wspólne wartości i wyzwania, Toruń 2018, s. 18.

nanie o zagrożeniu zdrowia z tytułu złej jakości powietrza w istocie nie stanowi dobra osobistego, bowiem dobrem osobistym nie jest prawo do życia bez lęku o zdrowie i życie²⁰. Nadto osobisty charakter dobra osobistego wiąże się ze zindywidualizowanym działaniem, tj. nakierowanym na daną jednostkę, a nie na ogół społeczeństwa²¹. Z tego tytułu, stosownie do art. 6 k.c. powoda będzie obciążał ciężar wykazania konkretnej szkody na jego zdrowiu, wolności, itp. oraz jej przyczynie. W literaturze podnoszono również, że państwo czy inna władza publiczna mogłaby ponieść odpowiedzialność odszkodowawczą za zanieczyszczone powietrze tylko wtedy, gdyby wykazano nieproporcjonalnie duży uszczerbek na zdrowiu i adekwatny związek przyczynowy między niewłaściwym zachowaniem państwa czy innej władzy publicznej a tym uszczerbkiem²².

W moim przekonaniu dla przypisania odpowiedzialności Skarbowi Państwa niewystarczająca będzie konstatacja, iż stanowi ona wynik braku działania państwa poprzez zaniechanie implementacji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości i czystości powietrza dla Europy²³ oraz ustanowienia i egzekwowania przepisów, których przestrzeganie pozwoliłoby uchronić środowisko przed degradacją, a wystąpieniem skutku w postaci zanieczyszczenia powietrza, który naruszył dobra osobiste powoda. Słusznie zauważono, że trudno wskazać jednoznaczne kryteria normatywne w tym zakresie, których naruszenie można byłoby zarzucić władzy publicznej. Oparcie roszczenia na bezprawności zaniechania wymaga bowiem, aby obowiązek określonego działania wynikał wprost z przepisu prawa albo ogólnego wymogu, którego państwo nie wykonało i bezprawność była ukierunkowana na indywidualny podmiot²⁴. Przepisy rangi konstytucyjnej i konwencyjnej nie są bezpośrednią podstawą roszczeń mających na celu ochronę dóbr osobistych w relacjach pomiędzy podmiotami prawa cywilnego²⁵. Normy zawarte w art. 68 ust. 4 oraz art. 74 ust. 2

²⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 27 listopada 2018 r., sygn. I ACa 542/18, Lex nr 2617880; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 3 listopada 2015 r., sygn. I ACa 425/15, Lex nr 2005601.

²¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 5 grudnia 2018 r., sygn. I ACa 1125/17, Lex nr 2604024.

²² R. Szczepaniak, Smog a odpowiedzialność odszkodowawcza władz publicznych, *Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu* 2020, nr 2(66), s. 43.

²³ Dz. U. UE.L.152.1 z dnia 11 czerwca 2008 r., nr CELEX 32008L0050.

²⁴ T. Nowakowski, Przekroczenie norm jakości powietrza a ochrona dóbr osobistych. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 28 maja 2021 r., sygn. III CZP 27/20, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2022, nr 5, poz. 40, s. 13.

²⁵ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2021 r., sygn. III CZP 27/20, OSNC 2021, nr 11, poz. 72.

Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także art. 85 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska²⁶ mają charakter programowy. Są jedynie ogólnymi założeniami polityki państwa. Norma programowa nie prowadzi do zagwarantowania jednostce konkretnych uprawnień, lecz do wyznaczania celów i kierunków działalności państwa w dziedzinie regulowanej normą programową²⁷. Tym samym nie można twierdzić, że państwo nie wykonało obowiązków jakie wynikają w tych przepisów, bowiem normy te określają zadania państwa nie rodząc praw podmiotowych po stronie jednostki²⁸. Przepisy konstytucyjne są jedynie dyrektywami, których konkretyzacja może nastąpić w ustawach zwykłych i dopiero te przepisy mogą stanowić podstawę rozstrzygnięcia sporów sądowych, w tym z zakresu roszczeń o ochronę dóbr osobistych²⁹. Nadto przy roszczeniu opartym na braku wprowadzenia odpowiednich rozwiązań systemowych zmierzających do zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza brak zindywidualizowanego podmiotu, bowiem normy mają charakter programowy i odnoszą się do społeczeństwa jako całości. W tym zakresie podkreślić należy, że na zanieczyszczenie powietrza wpływ ma szereg czynników niezależnych od organów państwowych, a będący wynikiem działania poszczególnych jednostek, niezależnie od ustalanych norm. Zgodzić się należy z tezą, iż zasądzenie odszkodowania z tytułu dyskomfortu oddychania złej jakości powietrzem może być postrzegane jako naruszenie zasad konstytucyjnych: równości wobec ciężarów publicznych oraz równowagi budżetowej.

Zła jakość powietrza, którego skutki ponoszą wszyscy obywatele zdaje się jawić nie jako szkoda, lecz ciężar publiczny ich obciążający. Dlaczego więc w tej sytuacji uprzywilejowywać tylko tych, którzy wystąpili z powództwem?³⁰ W doktrynie prawa słusznie podnosi się również, że skoro zanieczyszczenie powietrza jest wynikiem rozwoju gospodarczego i cywilizacyj-

²⁶ Dz. U. z 2021 r., poz. 627.

²⁷ M. Czekajowska, Problem konstytucyjnych norm programowych dotyczących ochrony środowiska na tle wybranych regulacji ustawowych, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 2015, nr 870, s. 112.

²⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 czerwca 2006 r., sygn. K 23/05, Dz. U. z 2006 r., Nr 106, poz. 720; wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 9 maja 2017 r., sygn. I C 173/16, Lex nr 2300685.

²⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2002 r., sygn. V CKN 1493/00, Lex nr 57238.

³⁰ R. Szczepaniak, Odpowiedzialność odszkodowawcza władz publicznych za skutki zanieczyszczonego powietrza. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 28 maja 2021 r., sygn. III CZP 27/20, Orzecznictwo Sądów Polskich 2022, nr 6, poz. 49, s. 19. Podobnie K. Ciućkowska, Smog..., s. 38.

nego, na który wpływ mają wszyscy mieszkańcy dyskusyjne byłoby oparcie naruszenia dóbr osobistych na zasadach współżycia społecznego³¹.

Konkludując Sąd Najwyższy podjął słuszną uchwałę w zakresie nieuznania jakości powietrza za dobro osobiste, jednak wykroczył poza ramy art. 390 k.p.c. formułując, słuszne z drugiej strony, stanowisko o korelacji jakości powietrza z zagrożeniem lub naruszeniem innych dóbr osobistych. Nadto z uwagi na fakt, że wskazane powyżej przepisy są to normy programowe, a ich charakter odnosi się do ogółu społeczeństwa, a nie jednostki wątpliwe zdaje się ich umieszczenie jako podstawy prawnej roszczeń o ochronę dóbr osobistych.

Bibliografia

1. Behnke M., Zanieczyszczenie środowiska jako naruszenie prawa do prywatności – refleksje na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (w:) B. Gronowska, B. Rakoczy, J. Kapelańska-Pręgowska, K. Karpus, P. Sadowski (red.), Prawa człowieka a ochrona środowiska. Wspólne wartości i wyzwania, Toruń 2018.
2. Ciučkowska K., Smog a dobra osobiste. Glosa do uchwały SN z dnia 28 maja 2021 r., sygn. III CZP 27/20, Orzecznictwo Sądów Polskich 2022, nr 11, poz. 94.
3. Czekałowska M., Problem konstytucyjnych norm programowych dotyczących ochrony środowiska na tle wybranych regulacji ustawowych, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 2015, nr 870.
4. Dmowski S., Rudnicki S., Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna, Warszawa 1998.
5. Gaweł M., Prawo do życia w czystym środowisku a ochrona powietrza w kontekście zagadnienia dóbr osobistych oraz zaniechań legislacyjnych, (w:) F. Nawrot, E. Radecka (red.), Prawne instrumenty ochrony powietrza. Wybrane zagadnienia, Katowice 2019.
6. Grzeszak T., Dobro osobiste jako dobro zindywidualizowane, Przegląd Sądowy 2018, nr 4.
7. Grzybowski S., Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego, Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Społeczny 1988, nr 2.

³¹ T. Nowakowski, Przekroczenie norm..., s. 14–15 i podana tam literatura; P. Wojtkowska, Wszyscy mamy prawo żyć w czystym środowisku. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2021 r., sygn. III CZP 27/20, „Co do zasady. Studia i analizy prawne” 2021, nr 2, s. 157.

8. Hejbudzki M., Normatywne podstawy wprowadzenia do polskiego porządku prawnego koncepcji prawa podmiotowego do życia w czystym środowisku, *Studia Prawnoustrojowe Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego* 2019, nr 43.
9. Kalus S., Komentarz do art. 23 Kodeksu cywilnego, *Komentarze Lexa*.
10. Nowakowski T., Przekroczenie norm jakości powietrza a ochrona dóbr osobistych. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 28 maja 2021 r., sygn. III CZP 27/20, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2022, nr 5, poz. 40.
11. Pietrzkowski K. (red.), *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do artykułów 1–449¹⁰*, t. I, Warszawa 2011.
12. Smólska-Korpała M., Ochrona dóbr osobistych w świetle ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska, *Nowe Prawo* 1981, nr 3.
13. Szpunar A., *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1979.
14. Szczepaniak R., Odpowiedzialność odszkodowawcza władz publicznych za skutki zanieczyszczonego powietrza. Glosa do uchwały SN z dnia 28 maja 2021 r., sygn. III CZP 27/20, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2022, nr 6, poz. 49.
15. Szczepaniak R., Smog a odpowiedzialność odszkodowawcza władz publicznych, *Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu* 2020, nr 2(66).
16. Wiśniewski T., (w:) Wiśniewski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367–505(39), WKP 2021*, Komentarz do art. 390 k.p.c.
17. Wojtkowska P., Wszyscy mamy prawo żyć w czystym środowisku. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2021 r., sygn. III CZP 27/20, „Co do zasady. Studia i analizy prawne” 2021, nr 2.
18. Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniak K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1996.

Commentary to the Supreme Court resolution of 28 May 2021, ref. no. III CZP 27/20

Abstract

This commentary approves the view, which is contained in the Supreme Court resolution of 28 May 2021, ref. no. III CZP 27/20, that the right to live a clean environment is not a personal interest and that violation of air quality standards may lead to violation (risk to) of personal interests such as health, freedom and privacy. However, this commentary claims that clause 2 of the resolution violates Article 390(1) of the Code of Civil Procedure as it goes beyond the scope of the legal question referred to the Supreme Court. Moreover, this commentary offers a view on evidence in the cases concerned, and on the impossibility of pursuing claims based on norms that just set goals for law-making.

Key words

Air quality, personal interests, smog, environmental protection, Article 390 of the Code of Civil Procedure, responsibility of the State Treasury.